

๘. สัพพัญญุตปัญญา ๘

พระเจ้ามิลินท์ตรัสถามว่า "พระผู้เป็นเจ้านาคเสน พระตถาคตทรงละอกุศลธรรมทั้งปวงแล้ว จึงบรรลुความเป็นพระสัพพัญญูหรือว่าละอกุศลธรรมเป็นส่วนเสวยมีส่วนเหลือ บรรลุความเป็นพระสัพพัญญู?"

พระนาคเสนเถระถวายพระพรว่า "ขอถวายพระพร พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงละอกุศลทั้งปวงแล้ว จึงบรรลุความเป็นพระสัพพัญญูอกุศลเป็นส่วนเหลือของพระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้มี."

ร. "พระผู้เป็นเจ้า ทุกขเวทนาเคยเกิดขึ้นแล้วในพระกายของพระตถาคตหรือ?"

ธ. "ขอถวายพระพร เคยเกิดขึ้น พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้าอันสะกิดศิลากระทบแล้วที่เมืองราชคฤห์ ประชวรลงพระโลหิตเกิดขึ้นแล้ว เมื่อพระกายหนาขึ้นหนักแล้ว หมอชิวกเชิญูให้เสวยพระโอสถรจน เมื่อประชวรลมเกิดขึ้นแล้ว พระเถระผู้อุปฐากแสวงหาน้ำร้อนถวาย."

ร. "พระผู้เป็นเจ้า ถ้าพระตถาคตทรงละอกุศลทั้งปวงแล้ว จึงบรรลุความเป็นพระสัพพัญญู, ถ้าอย่างนั้น คำที่ว่า 'พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้าอันสะกิดศิลากระทบแล้ว ประชวรลงพระโลหิตเกิดขึ้นแล้ว' นั้นผิด. ถ้าพระบาทของพระตถาคตอันสะกิดศิลากระทบแล้วประชวรลงพระโลหิตเกิดขึ้นแล้ว ถ้าอย่างนั้น คำที่ว่า 'พระตถาคตทรงละอกุศลทั้งปวงแล้ว จึงบรรลุความเป็นพระสัพพัญญู' ดังนี้ แม้ก็นักผิด. ความเสวยเวทนาซึ่งจะเว้นแล้วจากกรรมมิได้มี, ความเสวยเวทนาทั้งปวงนั้น มีกรรมเป็นมูลที่ตั้ง, บุคคลย่อมเสวยเวทนาเพราะกรรมนั้นเทียว, ปัญหาแม้จะมีเงื่อนไขสอง มาถึงพระผู้เป็นเจ้าแล้ว, พระผู้เป็นเจ้าพึงขยายปัญหานี้ให้แจ่มแจ้ง."

ธ. "ขอถวายพระพร เวทนา ความเสวยอารมณ์ทั้งปวงนั้น จะมีกรรมเป็นมูลเป็นที่ตั้งก็หาไม่. เวทนาความเสวยอารมณ์ทั้งหลายย่อมเกิดขึ้นด้วยเหตุแปดประการ สัตว์เป็นอันมากย่อมเสวยเวทนาทั้งหลายด้วยเหตุใดเล่า. เวทนาทั้งหลายเกิดขึ้นด้วยเหตุทั้งหลายแปดเป็นไฉน? ในกายนี้ เวทนาทั้งหลายบางเหล่ามีลมเป็นสมุฏฐานเกิดขึ้นบ้าง, เวทนาทั้งหลายบางเหล่ามีดีเป็นสมุฏฐานเกิดขึ้นบ้าง, เวทนาทั้งหลายบางเหล่ามีเสมหะเป็นสมุฏฐานเกิดขึ้นบ้าง, เวทนาทั้งหลายบางเหล่ามีสันนิบาตเป็นเหตุเกิดขึ้นบ้าง, เวทนาทั้งหลายบางเหล่าเกิดแต่ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นบ้าง, เวทนาทั้งหลายบางเหล่าเกิดแต่การบริหารอิริยาบถไม่เสมอเกิดขึ้นบ้าง, เวทนาทั้งหลายบางเหล่ามีความเพียรเป็นเหตุเกิดขึ้นบ้าง, เวทนาทั้งหลายบางเหล่าเป็นกรรมวิปากชาเกิดขึ้นบ้าง. สัตว์เป็นอันมากย่อมเสวยเวทนาทั้งหลาย ด้วยเหตุทั้งหลายแปดประการเหล่านี้แล. ในสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ อ่างกรรม สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นย่อมค้ำเหตุเสีย, คำนั้นของสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นผิด."

จ. "พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าคนเสนา เวทนาที่มีลมเป็นสมุฏฐานอันใดก็ดี ที่มีเสมหะเป็นสมุฏฐานอันใดก็ดี ที่มีสันนิบาตเป็นเหตุอันใดก็ดี ที่มีสันนิบาตเป็นเหตุอันใดก็ดี ที่เกิดแต่ความเปลี่ยนแปลงอันใดก็ดี ที่เกิดแต่การบริหารไม่เสมออันใดก็ดี ที่มีความเพียรเป็นเหตุเหตุอันใดก็ดี, เวทนาทั้งปวงเหล่านั้นล้วนมีกรรมเป็นสมุฏฐานทั้งสิ้น เวทนาทั้งปวงเหล่านั้นย่อมเกิดเพราะกรรมอย่างเดียว."

ถ. "ขอถวายพระพร ถ้าอาพาธทั้งหลายเหล่านั้นแม้ทั้งปวง พึงเป็นอาพาธมีกรรมเป็นสมุฏฐานอย่างเดียว, ลักษณะทั้งหลายของอาพาธเหล่านั้นไม่พึงมีโดยส่วน."

ขอถวายพระพร ลมเมื่อกำเริบ ย่อมกำเริบด้วยเหตุสี่อย่าง คือ ด้วยหนาวหนักหนึ่ง ด้วยร้อนหนักหนึ่ง ด้วยความอยากข้าวหนึ่ง ด้วยความระหายน้ำหนึ่ง ด้วยความบริโภคมากหนึ่ง ด้วยความยืนนานหนักหนึ่ง ด้วยความเพียรเหลือเกินหนึ่ง ด้วยความวิ่งมากหนึ่ง ด้วยอุปกัมมะความเพียรของตนบ้าง ของผู้อื่นบ้างหนึ่ง ด้วยกรรมวิบากหนึ่ง; ในอาพาธทั้งหลายเหล่านั้น อาพาธเก้าอย่างเหล่าใดนั้น อาพาธเหล่านั้นเกิดขึ้นแล้วในอดีตก็หาไม่ จะเกิดขึ้นในอนาคตก็หาไม่ ย่อมเกิดขึ้นในภพปัจจุบัน, เพราะเหตุนี้ อาพาธทั้งหลายเหล่านั้น บัณฑิตไม่พึงกล่าวว่า "เวทนาทั้งหลายทั้งปวงมีกรรมเป็นแดนเกิดพร้อม." น้ำดีเมื่อจะกำเริบย่อมกำเริบด้วยเหตุสามอย่าง คือ ด้วยหนาวหนักหนึ่ง ด้วยร้อนหนักหนึ่ง ด้วยบริโภคไม่เสมอหนึ่ง. เสมหะเมื่อจะกำเริบ ย่อมกำเริบด้วยเหตุสามอย่าง คือ ด้วยหนาวหนักหนึ่ง ด้วยร้อนหนักหนึ่ง ด้วยข้าวและน้ำหนึ่ง. ลมอันใดก็ดี น้ำดีอันใดก็ดี เสมหะอันใดก็ดี สามอย่างนี้ กำเริบแล้วด้วยปัจจัยเครื่องกำเริบทั้งหลายเหล่านั้น ๆ เป็นของเจือกัน พาเวทนาของตน ๆ มา. เวทนาที่เกิดแต่ความเปลี่ยนแปลง ย่อมเกิดขึ้นด้วยความเปลี่ยนแปลง, เวทนาที่เกิดแต่การบริหารไม่เสมอ ย่อมเกิดขึ้นด้วยความบริหารอิริยาบถไม่เสมอ, เวทนาที่มีความเพียรเป็นปัจจัย เป็นกิริยาก็มี เป็นกรรมวิบากก็มี, เวทนาที่เกิดแต่กรรมวิบากย่อมเกิดขึ้นเพราะกรรมที่ตนกระทำแล้วในกาลก่อน. เวทนาที่เกิดแต่กรรมวิบากน้อย เวทนานอกนั้นมากกว่าด้วยประการฉะนี้. ชนพาลทั้งหลายย่อมแล่นล่องไปในเวทนานั้นว่า 'เวทนาทั้งปวงเกิดแต่กรรมวิบากอย่างเดียว,' กรรมนั้นอันใด ๆ ไม่อาจเพื่อจะกระทำความกำหนดเว้นจากพุทธญาณ. ก็พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้าอันสะเด็ดศิลากระทบแล้วด้วยเหตุใด ด้วยเหตุนั้น เวทนานั้นจะเป็นเวทนามีลมเป็นสมุฏฐานก็ไม่ใช่ มีดีเป็นสมุฏฐานก็ไม่ใช่ มีเสมหะเป็นสมุฏฐานก็ไม่ใช่ มีสันนิบาตคือ ประชุมธาตุสี่เป็นปัจจัยก็ไม่ใช่ จะเป็นเวทนาเกิดแต่ความเปลี่ยนแปลงก็ไม่ใช่ จะเป็นเวทนาเกิดแต่การบริหารอิริยาบถไม่เสมอก็ไม่ใช่ จะเป็นเวทนาเกิดแต่กรรมวิบากก็ไม่ใช่ เวทนานั้น เป็นเวทนามีอุปกัมมะความเพียรของผู้เป็นปัจจัยนั้นเทียว. จริงอยู่ เทวทัต ผู้กษัตริย์ในพระตถาคตหลายแสนชาติแล้ว. เทวทัตนั้น หยิบศิลาหนักใหญ่ปล่อยแล้วด้วยคิดว่า 'เราจักยิงศิลานี้ให้ตกเหนือกระหม่อม' ด้วยอาฆาตนั้น. ครั้งนั้น ศิลาสองก้อนอื่นมารับศิลานั้นเสียแต่ยังไม่ทันถึงพระตถาคตเลย, กะเทาะศิลาแตกเพราะกระทบที่ศิลานั้นแล้ว จึงตกลงที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า

จึงกระทำพระโลหิตให้ห่อขึ้นแล้ว. เวทนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าเกิดแล้ว แต่กรรมวิบากบ้าง แต่กิริยา บ้าง, เวทนาอื่นยิ่งขึ้นไปกว่าเวทนานั้น ย่อมไม่มี. เหมือนพืชย่อมไม่เกิดพร้อมเพราะความที่น้ำเป็นของ อันโทษประทุษร้ายแล้วบ้าง เพราะความที่พืชเป็นของซึ่งอันตรายประทุษร้ายแล้วบ้าง ฉนใด, เวทนา นั้นของพระผู้มีพระภาคเจ้า จะเป็นเวทนาเกิดแล้ว แต่กรรมวิบากบ้าง แต่กิริยาบ้างฉนนั้น, เวทนาอื่นยิ่ง ไปกว่าเวทนานั้น ย่อมไม่มีแต่พระตถาคตเลย.

อีกนัยหนึ่ง โภชนะแปรไม่เสมอ เพราะความที่ลำไส้เป็นของอันโทษประทุษร้ายแล้วบ้าง เพราะ ความที่อาหารเป็นของอันโทษประทุษร้ายแล้วบ้าง ฉนใด, เวทนานั้นของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็น เวทนาเกิดแล้วแต่กรรมวิบากบ้าง แต่กิริยาบ้าง ฉนนั้น, เวทนาอื่นยิ่งขึ้นไปกว่าเวทนานั้น ย่อมไม่มีแต่ พระผู้มีพระภาคเจ้าเลยทีเดียว.

ขอถวายพระพร "เออ ก็ เวทนาที่เกิดแต่กรรมวิบาก ย่อมไม่มีแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า, เวทนาที่ เกิดแต่การบริหารไม่เสมอ ย่อมไม่มีแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า, เวทนาที่ย่อมเกิดขึ้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยสมุฏฐานทั้งหลายนอกนั้น. ก็แหละ เวทนานั้นไม่อาจเพื่อจะปลงพระผู้มีพระภาคเจ้าจากพระชนม ชีพได้. เวทนาทั้งหลายเป็นที่พึงใจและไม่เป็นที่พึงใจ งามและไม่งาม ย่อมตกลงในกายสำเร็จแล้วด้วย มหาภูตทั้งสิ้น. ณ ที่นี้มีก้อนดินอันใคร ๆ โยนขึ้นไปในอากาศ ย่อมตกลงในแผ่นดินใหญ่. ก้อนดินนั้น ย่อมตกลงในแผ่นดินใหญ่ เพราะกระทำกรรมอันใดอันหนึ่งไว้แล้วในกาลก่อนบ้างหรือ ขอถวายพระ พร."

ร. "หาไม่ พระผู้เป็นเจ้า มหาปฐวีพึงเสวยวิบากเป็นกุศลและอกุศลด้วยเหตุใด เหตุนั้น ย่อมไม่ มีแก่แผ่นดินใหญ่, พระผู้เป็นเจ้า ก้อนคนนั้นย่อมตกลงในแผ่นดินใหญ่ ด้วยเหตุเป็นปัจจุบันไม่ใช่ กรรม."

ถ. "ขอถวายพระพร แผ่นดินใหญ่ ฉนใด พระตถาคตเจ้า บรมบพิตรพึงทรงเห็นว่าเหมือน แผ่นดินใหญ่ ฉะนั้น, ก้อนดินตกลงในแผ่นดินใหญ่ โดยไม่ได้กระทำกรรมไว้แล้วในกาลก่อน ฉนใด สะเก็ดนั้นตกลงแล้วที่พระบาทของพระตถาคตเจ้า โดยไม่ได้กระทำกรรมอันใดอันหนึ่งไว้แล้วในกาล ก่อน ฉนนั้นนั้นเทียวแล.

อนึ่ง ในโลกนี้ มนุษย์ทั้งหลายย่อมทำลายแผ่นดินใหญ่ด้วย ย่อมชุดแผ่นดินใหญ่ด้วย; มนุษย์ ทั้งหมดเหล่านั้น ย่อมทำลายแผ่นดินใหญ่ด้วย ย่อมชุดแผ่นดินใหญ่ด้วย เพราะกรรมอันแผ่นดิน กระทำไว้แล้วในกาลก่อนบ้างหรือเป็นไฉน?"

ร. "หาไม่ พระผู้เป็นเจ้า."

ถ. "ขอถวายพระพร สะเก็ดใดนั้น ที่ตกลงแล้วที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า สะเก็ดนั้นจะ ได้ตกลงแล้วที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า เพราะกรรมที่ได้ทรงกระทำไว้แล้วในกาลก่อนหามิได้

ฉันนั้นนั่นเทียวแล. อาพาธมีความอาเจียนโลหิตเป็นปัจจัยแม้ใด ที่เกิดขึ้นแล้วแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า อาพาธเมื่อนั้น จะได้เกิดขึ้นแล้ว เพราะกรรมที่ได้ทรงกระทำไว้แล้วในกาลก่อน หามิได้, อาพาธนั้น เกิดขึ้นแล้วโดยอาพาธมีสันนิบาตเป็นปัจจัยอย่างเดียว. อาพาธทั้งหลายเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่มีในพระ ภายของพระผู้มีพระภาคเจ้า เกิดขึ้นแล้วอาพาธทั้งหลายเหล่านั้น จะเกิดขึ้นแล้วเพราะกรรมหามิได้, สมุฏฐานทั้งหลายเหล่านั้น อาพาธทั้งหลายเหล่านั้นเกิดขึ้นแต่สมุฏฐานอันใดอันหนึ่ง. พระผู้มีพระ ภาคเจ้าเป็นเทพดาล่วงเทพดา แม้ได้ทรงภาสิตพุทธพจน์นี้ ในเวทยากรณชือโหมลียสิวกา ดังดวงตรา ประทับไว้ในสังยุตตนิคายอันประเสริฐว่า ดูก่อนสิวก ในกายนี้ เวทนาทั้งหลายบางเหล่า แม้มีดีเป็น สมุฏฐาน ย่อมเกิดขึ้นแล; ดูเกิดขึ้นด้วยประการใด เวทนานั้น ท่านพึงรู้แจ้งแม้เองด้วยประการนั้น, ดูก่อนสิวก ในกายนี้เวทนาทั้งหลายบางเหล่า แม้ดีเป็นสมุฏฐาน ย่อมเกิดขึ้นอย่างใดความรู้แจ้งอย่าง นั้นนั้นเป็นสัจจะสมมติแม่ของโลกแล. ดูก่อนสิวก ในเวทนาทั้งหลายเหล่านั้น สมณะและพราหมณ์ ทั้งหลายเหล่าใดนั้น มีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า 'บุรุษบุคคลนี้ ย่อมเสวยเวทนาอันใดอันหนึ่ง เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ หรือไม่ใช่ทุกข์ไม่ใช่สุขเป็นแต่กลาง ๆ เวทนาทั้งปวงนั้น มีกรรมที่กระทำไว้แล้วใน กาลก่อนเป็นเหตุ' ดังนี้, สมณะและพราหมณ์ทั้งหลายเหล่านั้น ก็สิ่งใดที่ตนรู้แล้วเอง ย่อมแล่นลวงสิ่ง นั้นด้วย, เพราะเหตุนั้น เราผู้ตถาคตย่อมกล่าวว่า 'ความเห็นของสมณะและพราหมณ์ทั้งหลายเหล่านั้น ผิด.' ดูก่อนสิวก ในกายนี้ เวทนาทั้งหลายบางเหล่า แม้มีเสมหะเป็นสมุฏฐานเกิดขึ้น ฯลฯ แม้มีลมเป็น สมุฏฐานเกิดขึ้น ฯลฯ แม้มีสันนิบาตเป็นปัจจัยเกิดขึ้น ฯลฯ แม้เป็นอุตุปริณามชาเกิดขึ้น ฯลฯ แม้เป็นวิ สมปริหารชาเกิดขึ้น ฯลฯ แม้เป็นโอปัททมิกาเกิดขึ้น ฯลฯ เวทนาทั้งหลายบางเหล่า แม้เป็นกัมมวิปาก ชาเกิดขึ้นแล; ดูก่อนสิวกในกายนี้ เวทนาทั้งหลายบางเหล่า แม้เป็นกัมมวิปากชาเกิดขึ้นด้วยประการใด เวทนานั้น ท่านพึงรู้แจ้งแม้เองด้วยประการนั้น, ดูก่อนสิวกในกายนี้ เวทนาทั้งหลายบางเหล่า แม้เป็น กัมมวิปากชา ย่อมเกิดขึ้นอย่างใด ความรู้อย่างนั้นนั้นบัณฑิตสมมติแล้วว่า เป็นของจริงแม่ของโลกแล. ดูก่อนสิวก ในเวทนาทั้งหลายเหล่านั้น สมณะและพราหมณ์ทั้งหลายเหล่าใดนั้น มีวาตะอย่างนี้ มี ความเห็นอย่างนี้ว่า 'บุรุษบุคคลย่อมเสวยเวทนาอันใดอันหนึ่ง เป็นสุขหรือ หรือเป็นทุกข์ หรือไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุข เป็นแต่กลาง ๆ เวทนาทั้งปวงเหล่านั้น มีกรรมที่กระทำไว้แล้วในกาลก่อนเป็นเหตุ' ดังนี้, ก็สิ่ง ใดที่ตนรู้แล้วเอง สมณะและพราหมณ์ทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมแล่นลวงสิ่งนั้นเสียด้วย, ก็แหละ สิ่งใดที่ เขาสมมติแล้วว่าเป็นของจริงในโลก สมณะและพราหมณ์ทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมแล่นลวงสิ่งนั้นเสีย ด้วย, เพราะเหตุนี้ เราผู้ตถาคตย่อมกล่าวว่า 'ความเห็นของสมณะและพราหมณ์ทั้งหลายเหล่านั้น ผิด' ดังนี้.

ขอถวายพระพร เวทนาทั้งหลายทั้งปวง จะเป็นของเกิดแต่กรรมวิบากทั้งสิ้น หากมิได้ ด้วย
ประการฉะนี้. บรมบพิตรจงทรงปัญหาข้อนี้ไว้ข้อนี้ว่า 'พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงละอกุศลทั้งปวงแล้ว
จึงบรรลุดูความเป็นพระสัมพันธัญญ์' ขอถวายพระพร."

ร. ดีละ พระผู้เป็นเจ้าของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าสนทนากับท่านสมอย่างนั้น, ข้าพเจ้ายอมรับอย่างนั้น."